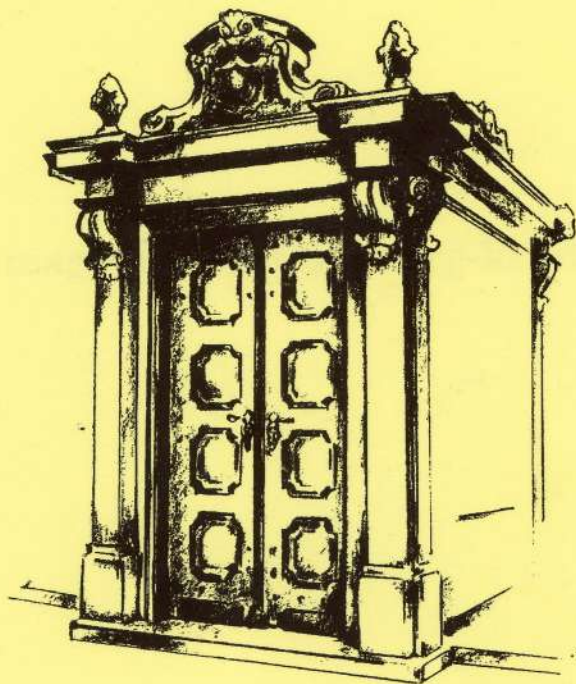

MOSONMAGYARÓVÁRI VÁROSVÉDŐ EGYESÜLET

A magyaróvári plébániatemplom kriptája

Mosonmagyaróvár, 2000.

A magyaróvári Habsburg-kripta

Mosonmagyaróvár

1998.

Szerzők:

vitéz Dr. Hajdu Frigyes† ny. egyetemi docens,
a Mosonmagyaróvári Városvédő Egyesület Elnökségének volt tagja

Lenzsér Imre† Kós Károly díjas építész,
a Mosonmagyaróvári Városvédő Egyesület Elnökségének volt tagja

Dr. Nagy György ny. egyetemi tanár, a kertészeti tudományok doktora,
a Mosonmagyaróvári Városvédő Egyesület Podmaniczky-díjas elnöke

Dr. Nagyné Majoros Györgyi ny. egyetemi adjunktus
a Mosonmagyaróvári Városvédő Egyesület Propaganda Szakosztályának
vezetője

Szerkesztette:

Dr. Nagyné Majoros Györgyi

Címoldali grafika:

Bárdosiné Illés Annamária

Rajz:

Lenzsér Imre

Fotó:

Moldoványi Géza

Külső borító:

MONOCOPY BT

Kiadja:

a Mosonmagyaróvári Városvédő Egyesület
Propaganda Szakosztálya
a Huszár Gál Városi Könyvtár sokszorosításában,
150 példányban

Mosonmagyaróvár
2000.

A magyaróvári Habsburg-kripta

Előzmények

Nagy György

Franciaországban – "Történelmi emlékek nyitott napja" címen – 1984-ben mozgalom indult azzal a céllal, hogy az egyébként nem nyilvános helytörténeti értékek egyszer egy évben látogathatók legyenek. E kezdeményezés nyomán azóta, s ma már az Europa Nostra koordinálásával Európa számos országában – 1992 óta Magyarországon is – minden év szeptemberében megrendezik a NYITOTT KAPUK NAPJÁ-t.

Városunkban – a gróf Széchenyi Ferenc díjjal kitüntetett Mosonmagyaróvári Városvédő Egyesület kezdeményezésére 1995 óta – a Szent László téri Szent Gotthárd templom altemploma várja a NYITOTT KAPUK NAPJÁ-n az érdeklődő helyi, hazai és külföldi látogatókat. Itt találhatók ugyanis – kettős fémkoporsóba zárva – HABSBURG FRIGYES főhercegnek és feleségének, CROY IZABELLA főherceggasszonynak hamvai. Frigyes főherceg 1889-ben pozsonyi hadtestparancsnok, majd hadsereg főparancsnok, utóbb az osztrák-magyar hadsereg főparancsnoka, egyben a Monarchia egyik legnagyobb földbirtokosa volt. Birtokainak jelentős része – Trianon után – éppen Magyaróvár környékén maradt meg, s ezért itt telepedett le és élt 16 esztendeig, 80 éves korában bekövetkezett haláláig.

Ugyancsak itt láthatók a kripta jobb oldali két boltíve alatt Szent Krisztina és Szent Augustusz óskeresztény mártírok üvegkoporsóba zárt teljes csontereklýei, amivel VI. Pius pápa ajándékozta meg a magyaróvári Habsburg magánbirtok két nemeslelkű kegyurát – Mária Krisztinát és Albert Kázmért – a törökök által lerombolt templomok helyreállításáért.

A lejárattól balra eső boltív alatt ritkaságszámba menő, ülő Krisztus szobor van, aminek származása, alkotója ismeretlen, de mivel nem közönséges kőfaragó munka, csak valamely templom, kolostor vagy gazdag, művészetpártoló főúr birtokában lehetett. A festett mészkőszobor – stílusjegyei alapján – a 17. század második felében készülhetett, tehát nagy valószínűséggel több, mint 300 éves. Közel életnagyságú; a megkínzott Krisztust ábrázolja, fején töviskoszorúval, kezében nádbuzogánnyal. A kimagasló minőségű és párját ritkítóan gyönyörű szobor évtizedek óta a szabadban, a magyaróvári plébánia kertjében állt, ahová az óvári temetőből került.

A kriptában Frigyes főherceg temetésének 60. évfordulóján, 1996-ban, nyert elhelyezést. Itt Szűcs László szobrászrestaurátor újította fel és adta vissza eredeti szépségét, amit külön megvilágítás emel ki (1. kép).

1. kép
Ülő Krisztus-szobor
(foto:Moldoványi)

Természetesen, sok évtized után, az altemplom renoválása is szükségessé vált, ezért a Mosonmagyaróvári Városvédő Egyesület és az "Alapítvány a városért" alapítvány közadakozást kezdeményezett az altemplom felújítására. Ennek eredményeként – a városi Önkormányzat és a Magyaróvári Plébánia anyagi támogatásával együtt – a beérkezett adományok, illetve a sok önzetlen segítő munka tette lehetővé, hogy a több évre tervezett felújítás már 1996-ban elkezdődhetett Lenzsér Imre Kós Károly díjas építész tervei szerint és irányításával.

A magyaróvári Habsburg kriptá – a nemes halottak örök nyughelye – nem nyilvánosan látogatható, ezért a Városvédő Egyesület vállalta, hogy – a magyaróvári plébániával együttműködve – az Európai Örökség Napok keretében minden év szeptember utolsó hétvégéjén, a NYITOTT KAPUK NAPJÁ-n, lehetővé teszi a történelmi értékű emlékhely megtekintését.

Az altemplom építéstörténete

Lenzsér Imre

Mosonmagyaróvár legszebb barokk műemléke a magyaróvári történeti városrész Szent László terén álló Szent Gotthárd plébániatemplom. Az első magyaróvári templomot, ami bizonyítottan a mai templom helyén állott, 1529-ben a törökök rombolták le. Ezen ősi templom építésének ideje még nem tisztázott. Egyes feltevések szerint a népvándorlás idején épülhetett, mikor is a 9. században a kereszténnyé lett avarok vetvári püspökségének temploma volt. Más következtetések alapján építésének ideje a 11. századra tehető, amikor a vár körül – ami ekkor vált a határispánság székhelyévé – a város gazdasági fejlődésnek indult (12).

Szulejmán Bécs ellen vonuló seregének pusztítása után a város lakossága azonnal hozzáfogott templomának újjáépítéséhez. A régi alapokon építették fel az új templomot. A romos állagú tornyokat a földig rombolták és azok anyagából néhány méterrel odébb városi őrtornyot emeltek. A közel százötven évig érintetlen templom egy 1659 évi Canonica Visitatio szerint kicsiny, keskeny, nedves és kényelmetlen volt. Az 1660-as években kezdődött meg a templom teljes átépítése, bővítése és 1668-ban már a felszentelésére is sor került (9).

Alig fejeződött be a templom építése, amikor az ismét a törökök pusztításának esett áldozatul. A sikertelen bécsi ostromból visszavonuló Kara Musztafa seregei – 1683-ban – a várossal együtt a templomot is felégették. Még ugyanebben az évben a plébános és a városbíró lelkesítő szavára a város lakossága ismét hozzáfogott a helyreállításhoz. A megrongálódott falazatot kijavították és új tetőszerkezetet emeltek.

A 18. század második felében – két kápolna közbeiktatásával – az őrtornyot a templomhoz csatolták és süveggel ellátva templomtoronnyá alakították (14). Az addig egyenes záródású szentély falát ívessé építették át, új főoltárt emeltek. Erre az időre esik a templom gazdag barokk belső díszítése és festése. A torony 1820-ban új, magas toronysisakot kapott. A múlt század közepén Jummerspach Frigyes magyaróvári építész egyszerű, a barokk templomhoz méltóan csatlakozó romantikus bejáróépítményt tervezett és épített. Sajátságos, hogy a bejárata nem a főtengelyben, hanem oldalról nyílik.

Az 1668-ban készült templom hajója alatt szokatlanul nagy alapterületű – 160 m² – kriptát építettek. Temetkezési helyül szánták, de csak az 1770-es években kezdték igénybe venni. A krypta elsősorban a plébánosok temetkezését szolgálta, de a város polgárai is válthattak benne nyughelyet maguknak. A plébánosok közül Mozart Mihály – aki 1748-1764 között volt a templom plébánosa – lehetett az első, akinek földi maradványait díszes veretekkel ellátott koporsóban itt helyezték el. Nem sokan temetkeztek a rendkívül alacsony, nedves és szellőzetlen kriptába. A lejáratot fedő súlyos kölapok ma is eredeti helyükön – a Mária Mennybemenetele oltár előtt és az oldalbejárók tengelyében, középen – láthatók.

II. József szerzetesrendeket feloszlató rendelete nyomán a magyaróvári kapucinusok templomából (48-as tér 5, Sóház) ide hozták át az atyák koporsóit. A 18. század végétől a hatóságok már a városon kívüli temetkezést szorgalmazták, így ennek a kriptának a jelentősége megszűnt. Az 1774-ben készült barokk (1872-ben romantikus stílusban átépített) óvári temető kápolnájának kriptájába még századunkban is temetkezett plébános.

1921-ben került sor a templom körüli térnek a rendezésére a város új főmérnökének – Kovács Istvánnak – irányításával. Ekkor tárták fel az egykori Szent László kápolna alapfalait, amit a templom körüli temető nagynyújtása során, 1754-ben bontottak le.

Minden valószínűség szerint Kováts István főmérnök felmérései, kutatásai és javaslatai alapján ajánlotta fel Magyaróvár város vezetősége a templom alatti kriptát 1932-ben Habsburg Frigyes főherceg és családja temetkezési helyéül. A krypta igényes műszaki megoldásokkal történő átépítésének tervezését, valamint az építés szakszerű megvalósítását – Albrecht főherceg kívánságainak figyelembe vételével – Kováts István főmérnök biztosította. Az építési munkák 1934-ben kezdődtek a városi építési részleg kivitelezésében. A kriptában korábban eltemetettek maradványai a temetőben kaptak – illő kegyelet mellett – új helyet.

A meglévő krypta kéthajós alaprajzi elrendezési tér, téglaszervezetű román keresztboltozatokkal fedve, jobbról-balról 3-3 dongaboltozatos fülkével (1. ábra). A padozat nélküli krypta belmagassága a két métert sem érte el, ezért az alaptetek adta lehetőséget kihasználva 60-70 cm-rel süllyesztették le a padozat szintjét. Ekkor bukkantak rá a munkások az egykori román stílusú középkori templom alapfalaira. A feltárásból egyértelműen állapította meg Kováts István főmérnök és Pintér Gyula kanonok-plébános – aki az altemplom kialakításában szintén közreműködött – hogy az alaprajzi elrendezés egy háromhajós bazilikatemplom egykori létét igazolja (13). A mai kórus alatt a valamikori két toronyépitmény alapfalait lelték meg, a templom apszisa ugyanott volt, ahol a maié is. Az alapfalakban római építkezésekből származó – másodlagos beépítésű – téglákat és faragott köveket találtak.

A krypta belmagasságának növelésével a kialakuló csarnok-krypta altemplomszerű teret eredményezett. Altemplomot a középkori román építészetben a templom szentélye alatt, nagyrészt a talajszint alá süllyesztve építettek. Ez részben az ereklyekultuszt szolgálta, részben az egyházi és világi méltóságok temetkezési helye volt (pl. Pécs, Veszprém székesegyházaiban). Majd csak a 19. századi romantikus templomépitészet alkalmazza újra az altemplomot (pl. a fői templomnál).

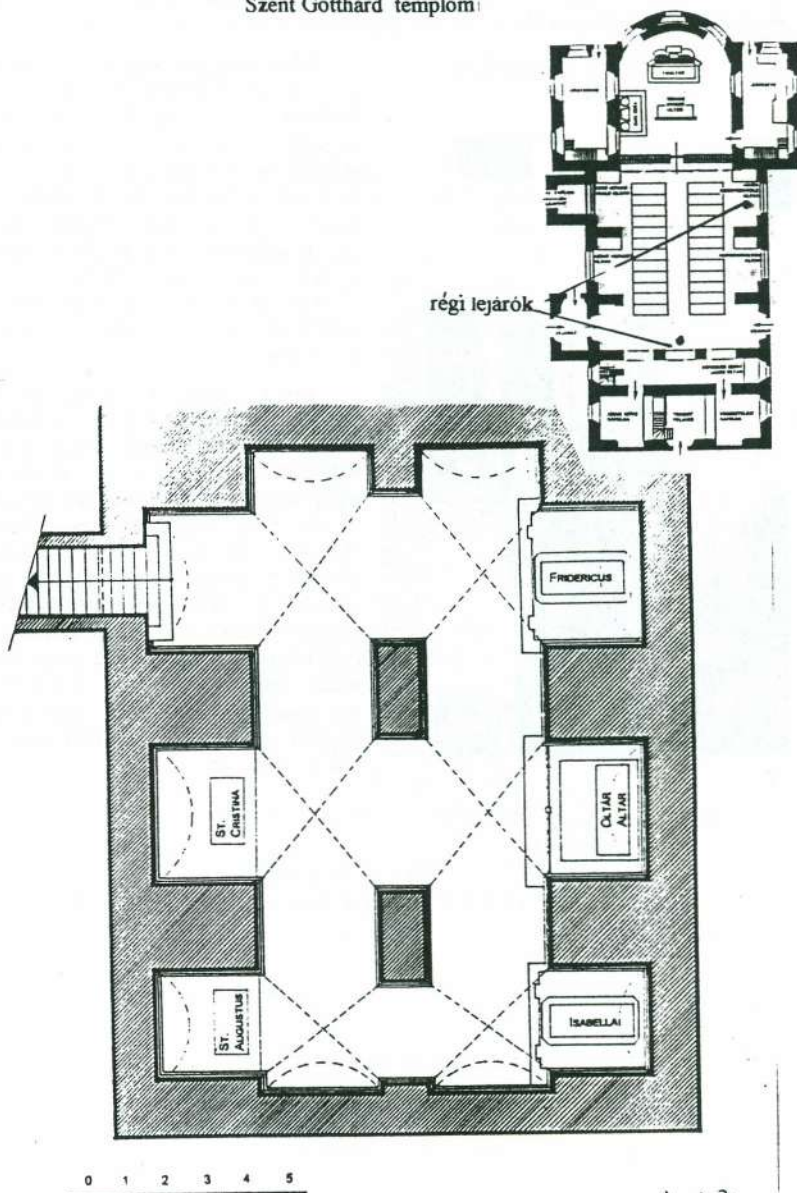
Az építés során a krypta régi lejáratait megszüntették és a plébánia felőli oldalon – az egyik dongaboltozatos fülke igénybevételével, külső hozzáépítéssel és megközelítéssel – új lépcsőlejárat készült. Az altemplom nyerstégla felületeit világosszürke sempernova nemesvakolattal – a 30-as években divatossá vált homlokzatvakoló anyaggal – látták el, fehér pálcá-tagozatos keretezéssel. Az alsó töréspontokat kis rozettadíszek zárják. Az íves éleket követő pálcátagozatok metszéspontjaira a lámpatestek helyét is meghatározó gipszrozetták kerültek. Az altemplom padozata – a fülkék kivételével – igénytelen szürke mozaiklapburkolat. A viszonylag magas lábazat tagozatos kiképzésű fekete csiszolt műköburkolat.

Az új lejárattal szembeni három fülke gazdag szobrászati elemekkel került kialakításra. A középsőbe tardosi vörösmárványból faragott oltár került, előtte diszes kovácsoltvas korláttal. A két szélső fülkében a szintén vörösmárványból faragott egy-egy katafalka szolgál a koporsók elhelyezésére, mellettük két-két diszes kivitelezésű fehér márvány urna. A két lépcsőnyivel megemelt fülkék padozata fekete műköburkolat. A belső hajó két végén a sötétszürke bútúfalra került a két elhunyt – Frigyes főherceg és Izabella főhercegnő – gazdagon faragott neobarokk stílusú fehér márvány épitáfuma, halotti emléktáblája. Az oltár és az emléktáblák építésetileg ötletes kialakítású, rejtett megvilágításúak.

A templom külső falához épített lejáróépitmény gazdag neobarokk elemekkel díszített. Erőtelen koronázó főpárkány, felette kővázák és középen a Habsburg család bronzból készített címere, mives kökeretozéssel. Az oszlopfejekkel ellátott lizénák az épitmény sarkait hangsúlyozzák. A kétszárnyú tölgyfakaput tagozott kökeretozés érvényesíti.

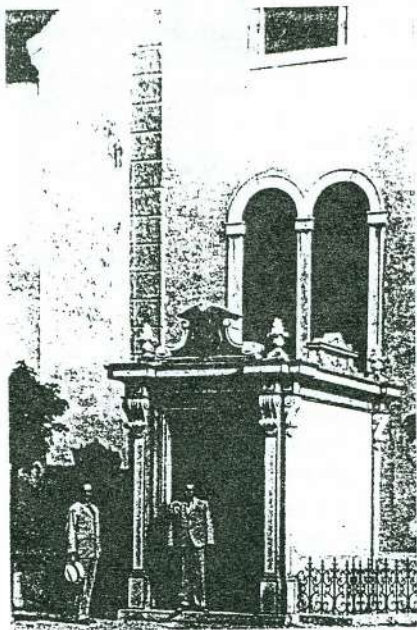
A rendkívül igényesen készített belső és külső szobrászati és műköves munkák mestere a helybéli Péter György szobrász volt. De közreműködött – feltehetően csak tanácsaival – a Habsburg család részéről a főhercegi pár fia, Albrecht királyi herceg is. Albrecht a szélsőjobb oldali áramlatok hatása alatt állva vállalta a diktatúrák (spanyol, olasz, német) művészetének kultuszát is. Ezzel magyarázható a neobarokk stíluselemek talán túlzott alkalma-

Szent Gotthárd templom

1. ábra
Az attemplom alaprajza
(rajz: Lenzser)

zása. A mester kimagasló művészi szobrász-munkája ellenére az altemplom és annak bejárata a barokk Szent Gotthárd plébániatemplom műemléki értékét nem emeli.

2. kép

Az alkotók a kriptá bejáratánál
(családi archív foto)

Közel negyven évig az altemplom csak néha nyílt ki az érdeklődők előtt. Esetenként – különösen az elektromos fűtési lehetőség biztosítását követően – istentiszteletet is tartottak az altemplomban. Sokáig itt folyt a hitoktatás. 1978-ban került szóba, hogy a magyaróvári plébánia egyházi kincseinek állandó kiállítása céljára lehetne felhasználni ezt a tágas, elegáns teret. A Magyar Nemzeti Galéria egyetértő támogatása ellenére – biztonsági megfontolásokból – ennek kialakítására nem került sor.

Mosonmagyaróvár városa az Európai Örökség Napok kulturális programjához az altemplom bemutatásával csatlakozott. Indokolt ezen ismertetőben a mű – az altemplom – létrehozásában legtöbbet nyújtó két alkotóról, Kovács István városi főmérnökről és Péter György szobrászról megemlékezni. Az altemplom építésének befejezését követően készült fényképfelvételen együtt láthatjuk őket a bejárat előtt (2. kép). A két nagyszerű ember több évtizedes munkálkodása során sok közös feladat megoldásában vett részt. Életükről, munkásságukról még soha nem jelent meg egyetlen sor sem. Ezt kísérem meg most – részben – pótolni.

A két fehérmárvány halotti emléktábla felirata

Fridericus archidux
Austriae princeps Hungariae
supremus dux imperi alium
regaliumque in armis gentium
Natus: A.D. MDCCCLVI
Obiit: MCMXXXVI.
R.I.P.

Frigyes
Ausztia főhercege
Magyarország hercege
az összevont haderő
legfelsőbb parancsnoka
Született: 1856-ban
Meghalt: 1936-ban
Nyugodjék békében!

Isabella archiducissa
Austriae principissa
Hungariae ex stirpe principium
Croy
Nata: A.D. MDCCCLVI
Obiit: A.D. MCMXXXI
R.I.P.

A Croy ágból eredő
Izabella,
Ausztia főhercegasszonya,
Magyarország legelőkelőbbje
Született: 1856-ban
Meghalt: 1931-ben
Nyugodjék békében!

A két ereklye kísérő iratának szövege, fordításban

VI. Pius pápa (1775-1799) a nemeslelkű főhercegi párt védőszentjeik ereklyéivel ajándékozta meg. A kísérő okiratokat – amelyeket pergamenre írtak és réztokba rejtett viaszpecséttel láttak el – a pápa megbízásából a firenzei Landini Miklós Mária Angyal szentágostonrendi testvér, porfiriai címzetes püspök, az apostoli kincstár prefektusa és a pápai szent szék aszisztense 1776. március 30-án állította ki.

Az okirat szövege, magyar fordításban, a következő:

"Jelen irat erejével akarjuk tudatni és igazolni, hogy Mi a Mindenható Isten nagyobb dicsőségére és szentjei tiszteletének előmozdítására legszentebb Urunk, Isten gondviseléséből VI. Pius pápa különleges megbízásából, illő hódolattal ajándékol adtuk királyi fenségének, Mária Krisztina osztrák főhercegnőnek, Szent Krisztina vértanunk ezen – a kegyes városon kívül lévő Szent Lőrinc temetőből kiemelt – szent testét, vérenek edényével, tiszteletteljesen elhelyezve bársonnyal fedett, selyemből és aranyból fűzött rojtokkal díszített faszekrénykében, amelyet piros színű selyemszallaggal átkötve parancsoltunk spanyol viaszba nyomott pecsétünkkel ellátni. Ugyanő Mária Krisztina királyi fenségének megengedtük az Úrban, hogy Szent Krisztina vértanú előbb megnevezett ezen testét bármely templomban, oratóriumban vagy kápolnában a hívek nyilvános tiszteletére kitehesse és elhelyezhesse, mégis azzal a meghagyással, hogy róla sem zsolozsmát, sem szentmisét ne mondjanak a Ritus Kongregációnak 1691. augusztus 11-én kiadott határozata értelmében. Minezek hitelesítésére ezt a saját kezünkkel aláírt és pecsétünkkel megerősített iratot titkárunkkal kiállíttatni parancsoltuk.

Kelt Rómában, az apostoli Vatikán-palotában lévő lakásunkban március hó harmincadik napján az Úrnak ezerhatszázhetvenhatodik évében

Fr.N.A.M. epus Porphyrem, sk.

Duc.József

titkár sk."

A másik adománylevél szövege megegyezik ezzel, a különbség annyi, hogy az Albert Kázmér szász tescheni herceg nevére szól és a vértanu neve Szent Augustusz.

Ez utóbbi okmányt a győri megyéspüspök külön is láttamozta és engedélyével látta el, melynek a szövege a következő:

"Rendes hatalmunknál fogva megadjuk az engedélyt az Úrban, hogy Szent Augustusz vértanú hiteles szent testét vérenek edényével bármelyik templomban, oratóriumban vagy kápolnában a hívek nyilvános tiszteletére ki lehessen tenni.

Győr, 1778. október 18.

gróf vásonkői Zichy ferenc püspök"

A két okmány – bekeretelve – a plébániatemplomban, az ereklyék mellett a falon volt elhelyezve. Az okmányokat megviselte az idő, ezért a Mosonmagyaróvári Városvédő Egyesület restauráltatta azokat. Az aranyozott keretben elhelyezett eredeti okmányok a plébánia épületében kaptak helyet, a róluk készült másolatok kerültek az alttemplomba az ereklyék mellé. A felújítási és másolatkészítési munkát Dr. Sótanyi László, ny. egyetemi docens készítette.

KOVÁTS ISTVÁN (3. kép)

Magyaróvár, majd Mosonmagyaróvár város egykori főmérnöke 1893. június 14-én született Ercsiben, Fejér megyében (8). Érettségét a komáromi Szent Benedek-rendi Főgimnáziumban tett. Mérnöki diplomáját 1919. december 16-án a József Nádor Műegyetemen vette át, ezt megelőzően – mint egyetemi hallgató – közel kilenc hónapig katonai szolgálatot teljesített, és tartalékos főhadnagyi ranggal szerelt le.

1921. április 23-tól Magyaróvár – 1939-től Mosonmagyaróvár – város főmérnöke. 1927-ben kötött házasságot Rónay Gizellával. Házasságukból három gyermek (Zoltán, Mária, László) született.

A város építési feladatai teljesen soha nem elégitették ki érdeklődését. A városi lakóházak és mérnöki létesítmények (hidak, utak stb.) tervezésén, városrendezési tervek készítésén túl a több nyelven beszélő főmérnök szívesen foglalkozott a városi és a szigetközi vízgazdálkodással; múzeumi munkatársakkal együtt tevékenyen közreműködött a térség római- és honfoglalás kori ásatásaiban. A Pozsonyi úti építés során ő azonosította a limes-út egy szakaszát.

3. kép
Kováts István főmérnök
(családi archív foto)

Tanulmányai jelentek meg a Duna vízirejének kihasználásáról, a Hanság folyóinak szabályozásáról; 1935-ben készült tanulmánya a Rajna-Majna-Duna nagy hajózáttal foglalkozik. Ugyancsak 1935-ben felsőfokú földmérői vizsgát tett; 1936-ban a Magyaróvári Gazdasági Akadémián kultúrmérnöki képesítést szerzett, kitűnő eredménnyel. Néhány év múlva meghívott előadónak (Kultúrtechnika, Gazdasági Építészet, Földmértan tárgyakból) tevékenykedett az Akadémián.

Munkásságának idejére esik Moson és Magyaróvár egyesítése (1939. július 1.). Városrendezési tervei alapján alakult ki a két városrész közötti utcahálózat. Tevékenyen részt vett az Ipartelep felhagyott létesítményeinek a hasznosításában. Éveken át volt vezetője a magyaróvári tűzoltóknak; irányította a helyi áramszolgáltató intézményt.

A II. világháborúban néhány hónapig – mint a II. hadtest műszaki parancsnokának segédtszije – teljesített szolgálatot, századosi rangban. A háborút követően – 1946-ban – főmérnöki állásából elbocsájtották, de a következő év elején ismét elfoglalta azt. Az 1954. évi nagy szigetközi árvíz idején kormánybiztosként tevékenykedett. Ezt követően vezetésével készült el az új védőgátrendszer.

Viszonylag fiatalon, 1955. augusztus 10-én hunyt el. Közel harmincöt éven át – haláláig – volt a város főmérnöke.

4. kép
Péter György szobrász
(családi archív foto)

PÉTER GYÖRGY (4. kép) szobrász és okleveles kőfaragómester Szőkedencsen, Somogy megyében született 1900. április 24-én (10). A kőfaragómesterséget Kaposvárott tanulta. A tehetséges fiatalember rajzaira Rippl-Rónai József festőművész figyelt fel és vette őt pártfogásába. Budapestre felkerülvén a Százados úti művésztelepen kezdett foglalkozni a szobrászattal. Itt tanulta meg az agyagal való bánásmódot a portrék és a figurális témák formázásánál.

Nagyon fiatalon került Magyaróvárra. Itt kötött házasságot Hay Máriával. Házasságukból két gyermek (Mária és Erzsébet) született.

Szobrászati munkáját elsősorban a kö iránti szeretete határozta meg. Műveinek legnagyobb része kőszobrászati alkotás; itt teljesedett ki leginkább művészi képessége. Műhelye, műterme a Moson és Magyaróvár közötti főúton volt, a Manninger-telep főépületében (a „GELKA” épülete helyén). Jellegetes kapubejárójával, tornyával, főhomlokzati napórájával a város egyik jellegetes épülete volt. E helytörténeti értékű együttes az 1960-as évek „város-rendezésének” esett áldozatul.

Péter György szobrász néhány közismert alkotása:

- I. világháborús emlékmű (obeliszk) a Városkapu téren;
- a Járásbíróház épületének külső-belső szobrászati munkái;
- a magyaróvári temetőben az Akadémia igazgatójának, Bánvárh Sándornak és Németh Vince esperesnek domborműves síremléke;
- a Habsburg-palota homlokzatán lévő Kossuth Lajos emléktábla;
- a főhercegi pár márvány reliefje;
- magántulajdonban lévő szobrok.

A magyaróvári Szent Gotthárd plébániatemplom altemplomának és lépcsőházának szobrászati munkáiért - ami Péter György pályájának csúcst jelentette - kiérdemelte a „főhercegi udvari szobrász” címet.

A II. világháborút követően főleg temetői síremlékekre kapott megbízást Dunántúl számtalan településéről. Talán a legszebb ezek közül a Schwarcz-család kétalakos, márvány síremléke a kaposvári temetőben.

1967. augusztus 27-én hunyt el; a mosoni temetőben van eltemetve.

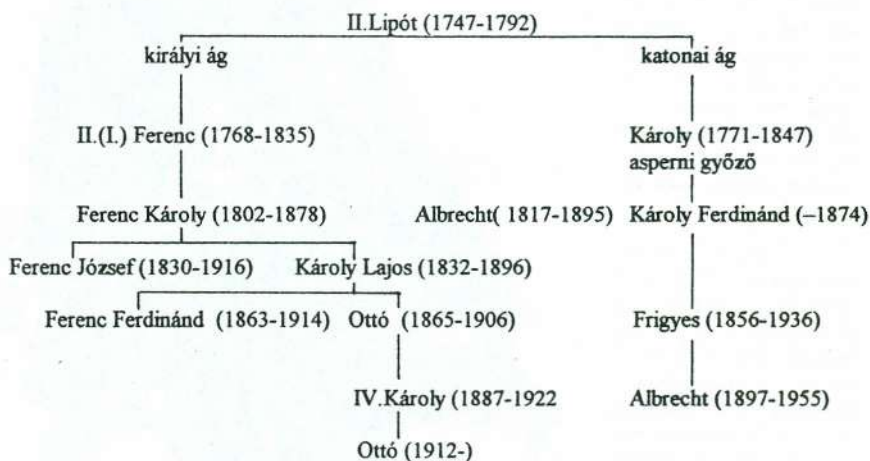
Köszönetet mondok Dr. Kovács Lászlónak és Molnár Lászlóné Péter Máriának, hogy édesapjukról készült kéziratot felhasználásra és az archív fotókat közlésre átengedték

Habsburg Frigyes főherceg

Hajdu Frigyes †

Frigyes főherceg 1856. június 4.-én a morvaországi Gros Seelovitzben született. Nagypapja Károly főherceg, az asperni győző. Édesapja Károly Ferdinánd főherceg, Albrecht főherceg öccse. Édesanyja Erzsébet főhercegnő, József nádor leánya.

Bátyja, Ferenc József főherceg, korán elhalt, Albrecht nagybátyja is fiúutód nélkül hunyt el, így Frigyes örökölte mindkét ágról a hatalmas kiterjedésű ausztriai és magyarországi családi birtokot. Ezzel a Habsburgok között ő rendelkezett a legnagyobb magánvagyonnal, a Monarchia öt legvagyonosabbja között volt.

Gondos, általános képzést kapott. A családi hagyományoknak megfelelően el kellett sajátítania valamilyen kézműves mesterséget is. Ő az asztalos szakmát tanulta ki. Ezen kívül bányászatot, tejjgazdasági és művészi tanulmányokat folytatott. A fő képzési irány azonban a hadtudomány maradt. Katonai pályafutását nagybátyja, Albrecht irányította. Valamennyi fegyvernemmel megismerkedett. Már igen fiatalon - 15 évesen - tiszti rangot kapott, hadnagy lett a császár-vadászoknál; majd 24 évesen gyalogezredparancsnok, 26 évesen pedig - 1882-ben - vezérőrnagyként a tábornoki kar tagja, a pozsonyi hadosztály parancsnoka. Majd 1889. és 1905. között altábornagyként az ötödik hadtest parancsnoka, ugyancsak pozsonyi székhellyel.

Frigyes főherceget 1905 után Bécsbe helyezték át, ahol a csapatok főfelügyelője, majd 1907-től az osztrák honvédség, a Landwehr főparancsnoka volt. Ferenc Ferdinánd trónörökösnek és feleségének szarajevói meggyilkolása (1914. június 28.) után a Monarchiában elrendelt mozgósítással egyidőben - 1914. július 25-én - a balkáni hadsereg, hat nap múlva az egész k.u.k. haderő főparancsnokává nevezik ki, amely tisztelet "nyugdíjazásáig", 1917 februárjáig töltött be.

Katonai pályája iránt rajongó szeretettel viseltetett. Pontosság, kötelességtudat és nagy gondosság jellemezte. Állomáshelyei Krakkó, Linz, Prága és több magyar helyőrség székhelye. Pozsonyban 16 évig szolgált, tehát a világháborúig katonai szolgálatának több, mint a felét Magyarországon töltötte.

A legmagasabb kitüntéseket érdemelte ki mind I. Ferenc József császártól és királytól, mind igen sok külföldi uralkodótól. A Máltai Lovagrend Nagykeresztje, a Szent András Rend, a perzsa Elefánt Rend Csillaga, a porosz Vörös Sas Rend, a Szent Hubert Rend, a bolgár Ciril és Metód Rend legmagasabb fokozatai díszítették már, amikor hadtörténeti tanulmányai és mezőgazdasági munkássága elismeréseként a polgári tudományos világ is kitüntetésekkel tisztelte meg (5. kép).

Öröklött birtokainak átvétele után nagy szeretettel fordult az állattenyésztés és a talajművelés felé. Amilyen jó katona volt, ugyanolyan jó gazdának is bizonyult. Sokszor és szívesen tartózkodott Moson megyei birtokain, különösen Féltoronyban (Halbturm), ahol udvari vadászatain Európa legmagasabb méltóságait, uralkodókat és uralkodó hercegeket látott vendégül (7).

5. kép
Frigyes főherceg
(családi archív foto)

Ferenc József halála után az új uralkodó (Ausztria császáráként I., Magyarország királyaként IV. Károly) személyesen vette át a hadsereg irányítását. 1916 decemberében még kitüntette Frigyeset a Mária Terézia Rend-dal, de hamarosan főparancsnok-helyettségé fokozta le, majd 1917 februárjában innen is leváltotta és rendelkezési állományba helyezte.

Frigyes 1878-ban a belgiumi l'Hermitage kastélyban tartotta esküvőjét a vesztfáliai Croy-Dülmen családból származó hercegnővel, Izabellával (1856-1931). A katolikus Croy család az Árpád-házból, IV. István magyar király egyik fiától, Marcus hercegtől, eredeztette magát. Izabella nem is volt híján az uralkodói öntudatnak. Kortársai - szépsége mellett - okosságát és feltűnő akaraterejét, uralkodni vágyását emelik ki.

Boldog házasságukból nyolc leánygyermek, és utolsóként, 1897-ben, fiú, Albrecht királyi herceg született. Két kislány korai halála mellett is hat főhercegisasszonynak kellett méltó vőlegényt találni és illendően férjhez adni; a fiúcskát pedig rangjának megfelelő képzésben részesíteni, akiből – kis szerencsével – még talán trónörökös is lehet!

A világháborút követő összeomláskor, de még a forradalom kitörése előtt, 1918 őszén Frigyes távozott Magyarországról. Ezzel a közvetlen fizikai veszélyt elkerülte, de birtokait – a trianoni Magyarországon és a későbbi Burgenlandban lévők kivételével – elveszítette. Birtokainak egyik központjában, Magyaróvárott telepedett le 1921-ben. Itt élt szeretetben és köztisztelőben, mint csendes szemlélője a kisváros apró eseményeinek, és reménykedője a nagyvilág kedvező fordulatának.

Moson vármegyéhez és Magyaróvárhoz való ragaszkodásának százféle tanujelét adta minden alkalommal, amikor kulturális, hazafias, közcélú vagy emberbaráti megmozdulásokat támogatott gazdag bőkezűséggel. A bizalommal hozzá fordulók sohasem bocsátotta el üres kézzel. Szívesen részt vett a város ünnepségein; boldogan fogadta erkélyéről a ballagó óvári gazdászok tiszteletadását. Természetes módon támogatta az Akadémiát. Becsülte és gyűjtötte a műkincseket, ezek jó része az Albertinum állományát gyarapítja. Megmentette és rendezte a numizmatikai gyűjteményt. Megalapította a magyaróvári Hadastyán Egyesületet; hűséges, a világháborúban kiszolgált, részben sebesült katonáiból fűvös zenekart is szervezett, amely aztán gyakran adott térzenét a Deák téren. Fellépésükkel minden jelentősebb ünnepélynek is emelték a fényét.

Deák téri, külsőleg szerény, belül stílusos pompával berendezett kastélyában találta meg kedves otthonát. Mindennapi városi sétája közben szívesen eltársalgott alkalmazottaival, de az utca egyszerű emberével is. Szinte naponta kísért a főhercegi park mögött lévő kedvenc majorjába, hogy megtekintse borzderes tehenészetét a modern tejházzal. A baromfitelepről nem ritkán maga hozott – fonott szatyrában – néhány friss tojást. A Magyar utca elején a főhercegi sörgyár, a Lajta-parton a malom ellenőrző állomásainak szintén gyakori célpontja volt. A közeli Bordacs pusztára (ma Szent István Hotel, valamikor Izabella major) is gyakran kikocsizott, ahol a dunaparti libatelepét és a szarvasmarha telepet nézte meg. Állandó kísérelője volt kis tacsó kutyája, Waldi. Szívesen üldögélték is együtt a padon a kastély kovácsoltvas kerítésű előkertjében, szemlélve a tér forgalmát.

A város, de az egész ország is ünnepelte 1936 májusában Frigyes 80. születésnapját. Senki sem tudhatta, hogy még abban az évben lezárul az a nagyívű életút, az a történelmi pályafutás, amely osztályrészéül jutott. December 30.-án fejeződött be élete, és annak utolsó 16 éves szakasza, melyet Magyaróvárott élt le.

Fia, Albrecht (1897-1955) még 1934-ben hozzáfogott a családi kriptá kialakításához. A magyaróvári plébániatemplom altemplomát, Albrecht elképzelései szerint, Kovács István városi főmérnök tervei alapján Péter György kőszobrász alakította ki. A vörös márvány oltárt fehér márvány kereszt díszíti. Az oltár Becket Tamás – Canterbury mártír érseke – és Szent Adalbert prágai püspök – Szent István megkeresztelője – ereklyéit rejt. A kriptát 1936. május 30.-án szentelték fel.

A halálhír vétele után a részvétlátogatások, a részvétellevek és táviratok egész áradata indult meg. A magyaróvári postahivatal a temetést megelőző és követő napokban világvárosi forgalmat bonyolított le. Megkezdődtek az előkészületek a január 5.-i temetésre. Hazahozták és előző nap helyezték végső nyughelyére Izabella hamvait, akit az 1931-ben bekövetkezett halálakor a budai Mátyás templomban temettek el.

A népes főhercegi Habsburg rokonság sok kiválósága jött el a temetésre. Itt voltak gyermekei, unokái közül azok akik még nem nőtték ki a matrózhuhát, vagy már belenőttek a frakkba; unokaöccse, XIII. Alfonz spanyol exkirály. A Mosonvármegye korabeli híradása szerint utolsónak érkezett Zita királyné fiával, Ottó főherceggel.

I. Rudolf (1218 - 1291)

I. Albert (1253 - 1308)

Agnes

III. András magyar király

II. Albert (- 1358)

III. Albert (- 1395)

III. Lipót (- 1386)

- 1404)

397 - 1439)

Ernő (- 1424)

III. Frigyes (1415 - 1493)

I. Miksa (1459 - 1519)

Szép Fülöp (1478 - 1519)

V. Károly

I. Ferdinánd(1503 - 1564)

Jagelló Anna magyar királylány

Mária II. Lajos magyar király

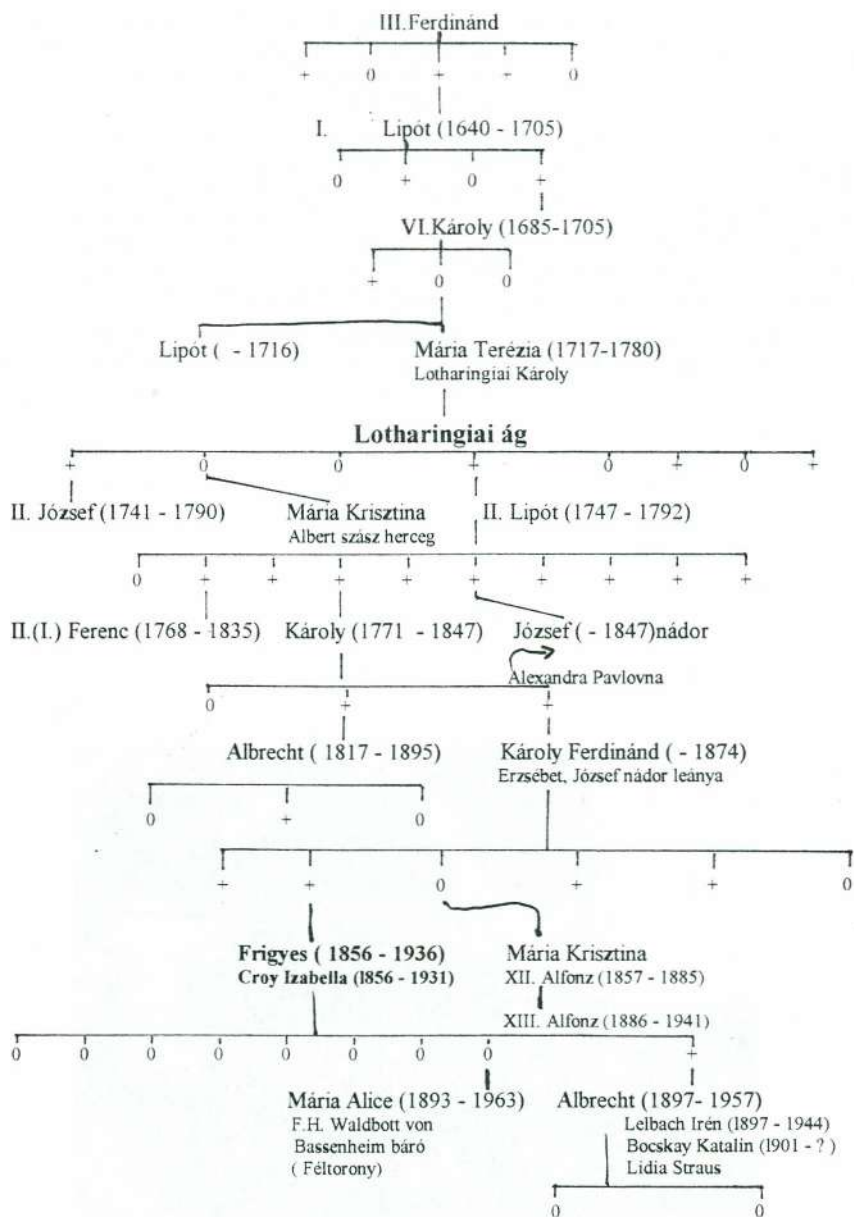
spanyol ág

osztrák ág

Stájer Károly (- 1590)

II. Ferdinánd (1578 - 1637)

III. Ferdinánd (1608 - 1657)

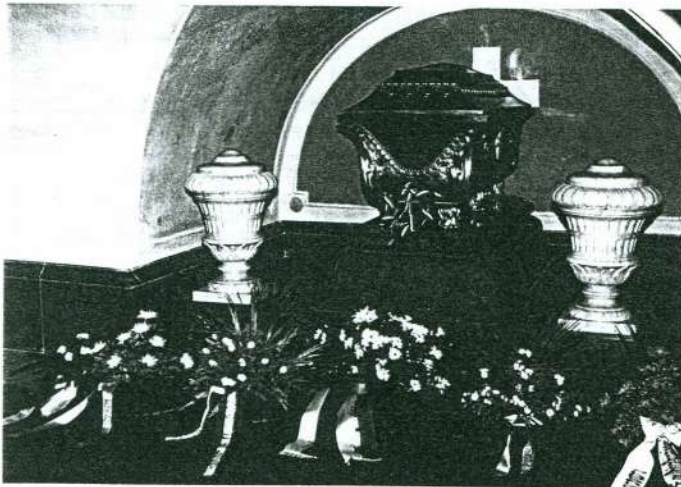

Sarolta (1940 -) Ildikó (1951 -)

Részt vett a temetésen Horthy Miklós kormányzó, feleségével, a kormány több tagja, a felsőház és a képviselőház küldöttségei, a hadseregparancsnokság képviselői, a volt osztrak-magyar hadsereg sok katonai méltósága, több ország magasrangú katonai képviselője, országos, vármegyeri és városi testületek és intézmények képviselői.

Frigyes főherceg ágyútalpra helyezett koporsóját egy fogatolt tüzérszakasz kísérte, majd a gyászoló hozzátartozókat követően kitüntetéseit bársony párnákon egy honvéd diszszakasz vitte. Ezután fekete lepellet letakart lovát vezették. A temetést Serédi Jusztinián hercegprimás celebrálta, negyven főpap segédletével. A temetési menet a templomból kiindulva végighaladt a Magyar utcán, Deák téren, a Széchenyi (ma Fő) utcán, a Városkapu téren elhaladt az első világháborús emlékmű előtt, majd a Frigyes főherceg útján át, az evangélikus templomot megkerülve a Magyar utcán végighaladva ért az altemplomig (6. kép).

Az eseményt a városháza erkélyéről a Magyar Rádió is közvetítette, a riporter Koudella Géza – a Katolikus Népektár Bizottság elnöke – volt. Filmhíradó is készült a főhercegi temetésről.

6. kép
Frigyes főherceg koporsója
(foto:Moldoványi)

A Habsburgok és Magyaróvár

Nagyné Majoros Györgyi

A Habsburg család a 13. századig tudja visszavezetni eredetét. Talán az egyetlen olyan uralkodó familia, amelyik ilyen sokáig és ilyen eredményesen építette birodalmát. Minden későbbi nagy európai hatalom létrejöttében döntő szerepet játszott egy-egy dinasztia, mivel csak több nemzedék képes akkora vagyonra szert tenni, amelynek alapján már fenntartható olyan fegyveres hatalom, amivel a kis, helyi érdekeket letörve, egységet lehet létrehozni. Ezen az alapon a központosító királyi hatalom, ha kellően asszimilálni volt képes népeit, idővel nemzetállamot hozott létre; a Habsburg családi vállalkozás, igen heterogén területen az állandó terjeszkedés mellett megmaradt magánjellegűnek. Hogy mégis oly sokáig fennállhatott, azt a népek védelmi igénye (pl. török fenyegetés) szavatolta. Felbomlásakor a régi államgépezetre építve jöhettek létre a nemzetállamok (2).

A Habsburgok 1556-ig, V. Károly uralkodásának végéig, birtokolták a spanyol, a szardíniai, a szicíliai, a nápolyi királyságokat, Németalföldet, Luxemburgot, Tirolt és néhány német fejedelemséget, a milánói hercegséget, a Cseh Korona országait és Magyarországot (2. ábra). A spanyol örökösödési háborúban elvesztették ugyan Spanyolországot, de terjeszkedési szándékukról nem mondtak le. Sziléziát és Galiciát csatolták még a birodalomhoz (2. ábra). Az Osztrák-Magyar Monarchiában 260 ezer négyzetmérföldnyi területen több, mint 51 millió lakos élt, „majdnem tíz nemzet és húsz többé-kevésbé különböző nemzetiség élt politikai vagy morális kötelékben egymással. A birodalomhoz tartozott két önálló ország (Ausztria és Magyarország), tizenhét tartomány vagy örökös tartomány Ausztriában, egy Magyarországgal társult ország (Horvát-Szlavón ország), egy úgynevezett corpus separatum (Fiume város és kikötő), amely Magyarországhoz tartozott, és egy gyarmati jellegű tartomány (Bosznia-Hercegovina.) Mindegyik elkülönült történelmi tudattal és többé-kevésbé kiterjedt területi autonómiával bírt. Ebben az óriási birodalomban több, mint négy évszázada próbálták az uralkodók összetartani a népek és nemzetek e változatos mozaikját, és felépíteni egy egyetemes államot, egy „nemzetek feletti” monarchiát, s megtölteni ezt a kölcsönös szolidaritás érzésével.” (6) (3. ábra).

Magyaróvár történetében is fontos szerepet játszik a Habsburg család. A 14. század elején Óvár már mint a királyi özvegyek és árvák birtoka szerepel, várkapitányok vezetése alatt. Tokietek Erzsébet özvegy királyné, Nagy Lajos anyja, aki 1342-ben özvegyi birtokként kapja a várat és a falut, 1354-ben városi rangot és különböző kiváltságokat ad Magyaróvárnak. A királynői birtokot 1414-ben elzálogosítják; 1517-ben, a birtokló Szentgyörgyi család magvaszakadtával visszazárja a vár és város a királyra, majd Mária királyné kapja férjétől, II. Lajostól jegyajándékkul. 1627 és 1646 között újra csak zálogba kerül. Lotharingiai Károly, – Mária Terézia férje – eladva franciaországi jószágait, megveszi a Moson megyei birtokokat. Ettől kezdve - 1945-ig - ez Habsburg magánbirtok. Mária Terézia legkedvesebb leányának (15), Mária Krisztinának adományozza azt Albert Kázmérral történt házasságkötésekor, 1769-ben.

Albert Kázmér szász-tescheni herceg és neje, Mária Krisztina főherceggasszony azt követően, hogy a magyaróvári uradalom tulajdonukba került, hamarosan hozzáfogtak a még a török pusztítás nyomait viselő, nagy befejezetlen, elhanyagolt kastélyok és kegyúri templomaik helyreállításához. E jótékony tevékenységük elismerésül kapják VI. Pius pápától - díszes adománylevél kíséretében - védőszentjeik, Szent Krisztina és Szent Augustus teljes csonterekléit. A római katakombák azidőtájt történt feltárásakor előkerült, a 400-as években mártírhalt halt korakeresztények történetét hiába keressük a szélesebb körben tisztelt szentek sorában.

2. ábra

A Habsburg-ház birtokainak kiterjedése a 16.sz. közepén
(Gonda-Niederhausen: A Habsburgok c. könyv alapján)

Birtokuk vezetésére 1811-ben meghívják Wittmann Antalt, aki rövidesen az egész Habsburg birtok jószágkormányzója lesz. Nagy energiával és hozzáértéssel modernizálja a gazdaságot. Ő létesíti a főhercegi parkot, amely 1995 óta már alapítója nevét viseli. Albert Kázmér feleségével egyetértésben, de jóval annak halála után „a magyar nemzet iránt érzett hajlandósága és szeretete tanúságául”, és természetesen saját gazdasága szakemberutánpótlására ugyancsak a jogvégzett Wittmann Antalt bízta meg iskolaszervezéssel, aminek eredményeképpen 1818. október 18.-án kelt alapítólevellel – a belső várban elhelyezve – Gazdasági Felsőbb Tanintézet jött létre.

Albert Kázmér halálával Károly Lajos vette kezébe a birtok vezetését. Az eddigre már nemességet kapott denglázi Wittmann Antal nem jött ki kenyéradójával, és hajlott kora ellenére - 15 évi együttműködés után - 1840-ben Morvaországba távozott, ahol a tőle ismert eréllyel látott az új birtok ügyeinek vezetéséhez. Itt, ahogy Óvárott is tette, nagy gondot fordított a vízrendezésre. Végrendeletében kikötötte, hogy Magyaróvárott temesék el. Sírját jelölő címeres vasoszlop az óvári temető elején található.

Károly Lajos örököse fia, Albrecht, a custozzi győző. Egyetlen fia korán elhalt, ezért unokaöccsét, Frigyeszt fogadta örökbe s tette birtokai örökösévé. Frigyes halálával – 1937-től – fia, Albrecht, 1956-tól az Ausztriában megmaradt birtok és jogok örököse unokája, báró Waldbott Pál. A mindenkori elsőszülött fiú öröklése a vagyon együttmaradását, a további gyarapodás lehetőségét szolgálta. Mégis, a legnagyobb Habsburg magánvagyon megtartásába erőteljesen beleszólt a nagypolitiká.

Az óvári birtokhoz tartozott a déldunántúli Bélye és a csehországi Teschen. A széles kiterjedésből adódó többféle adottságot igen jól hasznosították. A gazdaság mindig több lábon állt, a növény- és állattenyésztés mellett a termények feldolgozása, értékesítése, de még a fémbányászat, fémfeldolgozás is biztos jövedelmet adott. Teljesítés, vízlecsapolás, öntözés, fásítás, építkezések, a legújabb termelési és tenyésztési módszerek alkalmazása, jól szervezett szállítás és értékesítés járult hozzá a kimagasló eredményekhez. A napóleoni háborúk következtében megnövekedett a kereslet a mezőgazdasági, textil- és fémipari termékek iránt, ami jó piaci lehetőségeket nyújtott.

A nagyteljesítményű főhercegi malom helyén már a 17.sz. közepén, de valószínűleg már korábban is malom állt. 1710-ben sör- és malátagyárat létesítettek, amit 1776-ban bővítettek, modernizáltak. 1840-ben Lébényben, annak tönkremenetelével 1854-ben Mosonban cukorgyárat alapítottak és ott a saját répájukat dolgozták fel. Az 1776-ban alapított posztógyárat viszont rövidesen el kellett adniuk. Az uradalom gépállományának karbantartására gép- és szerszámrészleget hoztak létre. Mindez nemcsak a birtokos jövedelmét gyarapította, de jól éltek szabadköltözésű jobbágyaik is, akik az országos átlagnál nagyobb zsellértelekkel és jövedelemmel rendelkeztek (3).

Az uradalom 1770-ben kapott pallósjogot, ami ellen évtizedekig hiába tiltakozott a szabad királynői város. A város felett gyakorolt hatósági jogköre végérvényesen 1848. június 10-én szűnt meg. Ekkor veszítette értelmét a város polgárainak adómentességét igazoló ezüst érme, a Bürgerrechtsmünze. Hazafias buzgalommal a címer „Respublica”-ját ekkor magyarították községre.

Albert Kázmér szász tescheni herceg édesapjától a művészet szeretetét, anyjától a vezetés képességét örökölte. Birtoka a gazdaság, a tudomány és a kultúra centruma volt. Mint helytartó, 1765-től Pozsonyban lakott, akkor hozatta rendbe a pozsonyi várat. Később II.József Németalföld helytartójává nevezi ki, oda is költözik. Híres könyvtárat tartott fenn, itt alapozta meg az Albertinum grafikai gyűjteményét.

3. ábra
A Habsburg birodalom 1918-ig
(Gonda-Niederhausen: A Habsburgok c. könyv alapján)

Frigyes főherceg családi életéről sokat árulnak el azok a fényképek, melyeket felesége, Izabella készített. A századfordulón új, fellendülő, de költséges passzió volt a fotózás. Izabella lelkesen és nagy szakértelemmel művelte jó másfél évtizeden keresztül (1). Nagy vadászatokat és mezőgazdasági idénymunkákat örökölt meg, zömmel a bélyei birtokon. Gyermekeiről, a nyolc csinos leánykáról, de különösen a kilencediknek született fiúcskáról készült sok felvétel, amelyen a kor társadalmi életének számos kiválósága is szerepel.

Izabellát igen érdekelte a népművészet, szívesen öltözött népi himzésű ruhákba. Szerette a színes sokác viseletet, amivel Bélye környékén ismerkedett meg, de a pozsonyi környéki (Páj) himzéseket is kedvelte. Hímző Házipari Egyletet is hozott létre 1893-ban.

Mint jó édesanyának – a Habsburg házassági stratégiának megfelelően – volt gondja éppen elég a leányai kiházasításával. Udvarhölgye, barátinője, Chotek Zsófia – nagy csalódására – az egyik lehetséges vőlegényhez, Ferenc Ferdinándhoz (1863-1914) ment nőül. Sohasem bocsátotta meg neki!

Albrecht – a családi hagyományokat követve – szakmát tanult. A magyaróvári Akadémián szerzett 1923-ban kitűnő minősítésű mezőgazdasági oklevelet. Szerény, érdeklődő és törekvő fiatalembernek ismerték. A felső tízezer társadalmának fellengzős életvitele mellett feltűnt, hogy Albrecht nevelőjével, későbbi udvarmesterével, Prónay Gyula gróffal, magyarul társalog.

Albrecht Budán tartott fenn lakást. A háború után erőteljes politizálásba kezdett. Szélsőjobbra tolódott, talán abban a reményben, hogy még visszaszerezheti elkobzott birtokaikat. A társaságban mind gyakrabban hangzott el, hogy a király nélkül maradt országban Albrecht felléphetne trónigénnyel. Izabella maga is hozzájárolt ahhoz, hogy elhitesse fiával, az „Ébredő Magyarok” segítségével fejére kerülhet Szent István koronája, de legalább szóba jöhet – Horthy Istvánnal szemben – a kormányzó utódlásakor. 1921-ben – egy bajor-magyar-ukrán nemzetközi koncepció elgondolásaira támaszkodva – széleskörű agitációs munkát fejtettek ki Albrecht trónrajuttatása mellett (4, 5). Albrecht maga is nagyobb összeggel támogatta a propaganda tevékenységet. Vitéz nagybányai Horthy Miklós, hogy József nádor hasonló törekvéseit ellensúlyozza, a főrendek közül Frigyeset és a „békemilliomos” Albrechtet támogatta. IV. Károly sikertelen visszatérési kísérletei – közzvetve – húzták át a számításokat.

A legnagyobb Habsburg magánvagyonát is kikezdte az idő! A Monarchia szétesése, a gazdasági világválság, talán még a lányok kiházasítása, Albrecht politikai ambíciói és felelőtlen gazdálkodása is oda vezettek, hogy 1937. február 1-én eladták a sörgyárat, amit új tulajdonosa másnapra már bezárattott, ugyanakkor zárgondnokság alá kellett helyezni a birtokot, majd a 2. világháború után az egész állami tulajdonba került. Ezzel Magyaróvár több, mint 400 éves Habsburg tulajdonlása (1526-1945) és Habsburg magántulajdona (1763-1945) megszűnt.

MOSONVÁRMEGYE hasábjain még a gyász első pillanataiban (1936. december 31.) felhívás, sőt máig beváltatlan ígéret látott napvilágot (11). Álljon itt, okulásul:

„Állítsunk szobrot emlékének, hogy hirdesse időtlen időig az utókor számára érdemeit, nemes példaadását a kötelességteljesítésben és ércalakja figyelmeztessen bennünket arra, hogy a világviharokban is maradhatunk töretlen, magasán álló tölgyek és terebélyes, áldott termő fák

Meggyőződéssel hisszük, hogy a kegyelet, a szeretet, a hála rövid időn belül megszerzi ezt az emlékszobrot Magyaróvár egyik legszebb tere számára.”

A szájhagyomány szerint a Sóház elé terveztek szép lovasszobrot állítani.

A kastély berendezését felszámolták. Még sokáig fel-feltűnt egy-egy Lajos korabeli bútor, kacsaitóként egy Ming korabeli porcelán, de az évtizedek, vagy inkább évszázadok alatt felhalmozott értékek sorsa ismeretlen. A csomagolásra használt – de megmentett – családi iratok 1956-ban, az Országos Levéltár-i tűzben semmisültek meg.

Hivatkozott irodalom

1. FOTÓ 1986/1987-es számai
2. Gonda I.–Niederhauser E.(1986): A Habsburgok. Egy európai jelenség. 2.kiadás
3. Heiszler Vilmos(1988): "Magyar" Habsburgok. IPM 14.évf. 1988/7
4. HISTÓRIA (19)XIV.évf. 5–6.sz.
5. HISTÓRIA PLUSZ (19) XV.évf. 11.sz.
6. Jászi Oszkár(1929): A Habsburg birodalom felbomlása. 1982.
7. Kettinger–Nagy–Tímár(1991): A magyaróvári nagybirtok története.
8. Dr. Kováts László(1996): Édesapám, Kováts István emlékezete. Kézirat.
9. Dr. Levárdy Ferenc(1979): A magyaróvári plébániatemplom története.
10. Molnár Lászlóné Péter Mária(1996): Péter György életrajza. Kézirat.
11. MOSONVÁRMEGYE (1936., 1937.) június 7., december 31., január 9.
12. Pintér Gyula(1940): A magyaróvári plébániatemplom multja, értékei és ereiklyei.
13. Pintér Gyula(1942)Ö: Magyaróvár. Új Magyar Szalon VII.évf. 3.sz.
14. Uzsoki András(1970): A magyaróvári plébániatemplom. Kisalföld.
15. Weissensteiner, F. (1995): Mária Terézia leányai. Fabula Kiadó. Budapest.

Die Habsburger Gruft

Hajdu Frigyes †, Lenzsér Imre, Nagy György, Nagyné Majoros Györgyi

In Frankreich wurde mit dem Titel – "Tag der offenen Tür historischer Denkmäler" – im Jahre 1984 eine Bewegung gestartet, damit die ansonsten nicht öffentlichen ortsgeschichtlichen Denkmäler einmal im Jahr besichtigt werden können. Nach dieser Initiative wird – mit der Koordination von Europa Nostra – in zahlreichen Ländern Europas, seit 1992 auch in Ungarn, DER TAG DER OFFENEN TÜR jedes Jahr im September veranstaltet. Seit 1995, seitdem der mit dem "Széchenyi Ferenc" Preis ausgezeichnete Mosonmagyaróvárer Verein für Stadtverschönerung die Initiative ergriff, erwartet die Unterkirche der Sankt Gotthard Kirche am Szent László Platz zu diesem Anlaß die Ortsbewohner sowie die in- und ausländischen Besucher. Hier sind nämlich die sterblichen Überreste von Erzherzog Friedrich v. Habsburg und seiner Frau Isabella Croy in einem eisernem Doppelsarg zu finden.

In dem zweischiffigen Gruft – unter den gegenseitigen Gewölben – sind die Särge und der Altar zu finden, auf den Seitenwänden sind zwei Epitaphien aus weißem Marmor zu sehen. Rechts von dem Eingang bekamen die in einem Glassarg verschlossenen Reliquien der Heiligen Christine und des Heiligen Augustus einen Platz, die der Papst, Pius der VI., im Jahre 1776 Maria Christine Geschenk geschickt hatte. Der erste Blick des Besuchers fällt auf eine beleuchtete, über mehrere hundert Jahre alte barock Christusstatue, die auf das Ansuchen unseres Vereines von dem Bildhauer László Szűcs restauriert und zum 60. Jahrestages des Begräbnisses von Erzherzog Friedrich in der Gruft aufgestellt wurde.

Das schönste Barock-Kunstdenkmal von Mosonmagyaróvár ist die Sankt Gotthard Pfarrkirche, die sich auf dem Sankt Ladislaus Platz (Szent László tér) des geschichtlichen Stadtteiles von Magyaróvár befindet. Die spätromanische, zweitürmige Kirche wurde im Jahre 1529 und 1683 zerstört. Die neugebaute Kirche wurde in der 18. und 19 Jahrhunderte erweitert und das Innere im spätbarock Stiel verziert. Im Jahre 1921 kam es zur Gestaltung des Platzes der Kirche mit der Leitung des neuen Oberingenieurs der Stadt, István Kováts. Dabei wurden auch die Grundmauern der einstigen Sankt Ladislauskapelle freigelegt. Die Kapelle wurde im Jahre 1754 im Laufe der Vergrößerung des Friedhofes um der Kirche abgerissen.

Im Jahre 1668 wurde unter dem Schiff der Kirche eine Gruft mit einer 160 m² großen Grundfläche als Ruhestätte gebaut, die wurde im Jahre 1934 als Habsburger Gruft umbaut. Die innere Höhe der Gruft erreichte nicht einmal 2 Meter, deshalb wurde der Fußboden um 60-70 Zentimeter vertieft. Da fanden die Arbeiter die Grundmauern der mittelalterlichen Kirche. Ihre Apsis war ebendort, wo diejenige der jetzigen Kirche ist. Im Laufe des Baues der Gruft wurde von der Seite von der Pfarre mit einem Zubau von außen ein neuer Eingang mit Stiegen erbaut. Die Unterkirche wurde mit Gipsliederungen verziert und hellgraue sempernova Edelmaueranwürfe hergestellt. Auf den Platz der Lampenkörper kamen auch Gipsrosetten. In die Mitte wurde der Altar, rechts und links ein Katafalk aus rotem marmor für die Särge aufgebaut.

Auf dem Foto, das nach dem Beenden des Baues der Unterkirche gemacht wurde sind die zwei Gestalter – István Kováts Oberingenieur, und György Péter, der Bilrhauer – vor dem Eingang zu sehen.

Erzherzog Friedrich wurde am 4. Juni des Jahres 1856 in Gros Seelovitz in Mähren geboren. Sein Vater ist Erzherzog Karl Ferdinand, seine Mutter Erzherzogin Elisabeth ist die Tochter des Palatins Josef. Sein ältere Bruder starb früh, und sein Onkel starb ohne Nachkommen, so gingen die mächtigen Österreichischen und Ungarischen Ländereien der zwei Familien an Friedrich über. Er verfügte von den Habsburgern, über das größte Privatvermögen und war unter den fünf vermögendsten Gutsherrn der Monarchie.

Er bekam eine sorgfältige Erziehung. Er erlernte das Fach eines Tischlers, studierte Bergbau, Milchwirtschaft und Kunststudien, aber das Hauptfach war die Kriegswissenschaft. Seine militärische Laufbahn lenkte sein Onkel, Erzherzog Albrecht. Er erhielt schon sehr jung (mit 15 Jahren) den Rang eines Offiziers und 16 Jahre lang, bis 1905 stationierte er in Preßburg. Dann ging er nach Wien als Oberkommandeur der Österreichischen Landwehr. Am 25. Juli 1914 wird er der Oberkommandeur des Balkanheeres, und in sechs Tagen der Feldherr des ganzen Heeres der K.u.K. Armee. In seiner militärischen Laufbahn charakterisierte ihn die Pünktlichkeit, das Pflichtbewusstsein und die Sorgfältigkeit. Der neue König Karl der IV. – noch übergebend ihn den Maria Theresia Orden – erst degradierte ihn, und wurde bald zur Disposition gestellt.

Aus ihrer glücklichen Heirat wurden acht Töchter und als letztes Kind im Jahre 1897 ein Sohn, der königliche Herzog Albrecht geboren.

Nach der Weltkrieg verlor er den größten Teil sein Ländereien. Im Jahre 1921 liess er sich in Magyaróvár nieder. Hier lebte er in allgemeiner Verehrung und von den Bürger der Stadt geliebt, als ruhiger Betrachter der kleinen Geschehnissen der kleinen Stadt und in Hoffnung der vorteilhaften Änderungen der großen Welt. Während seinen täglichen Spaziergängen in der Stadt, unterhielt er sich gerne mit seinen Angestellten, aber auch mit einfachen Leuten der Straße.

Im Mai des Jahres 1936 feierte den 80. Geburtstag von Erzherzog Friedrich das ganze Land, und am Ende in demselben Jahr war er tot. An dem Begräbnis nahmen viele hervorragende Persönlichkeiten aus der Habsburger Verwandtschaft, der Regent Horthy, mehrere Mitglieder der Regierung, eine Delegation, des Parlamentes, des Heeres-Oberkommandos, Würdenträger des gewesenen Österreich-Ungarischen Heeres, Vertreter verschiedener Institutionen und Vereinen, des Komitates und der Stadt, teil. Der Trauerzeremonie wurde Ungarns Erzbischof Justinian Serédi mit 40 geistlichen Würdenträgern zelebriert

Die Familie der Habsburger kann ihre Abstammung bis zum 13. Jahrhundert zurückführen. Es ist vielleicht die einzige regierende Familie, die so lange und so erfolgreich ihr Reich ausgebaut hat. Die Habsburg-Familie spielte auch in der Geschichte von Magyaróvár eine wichtige Rolle. Die Burg und der Besitz war mehr als 400 Jahre lang (1517-1945) Habsburgbesitz, und fast 200 Jahre lang (1766-1945) Habsburgprivateigentum.

Die Besitzer begründeten mehrere Fabriken, Betriebe, modernisierten die Landwirtschaft. Zu dem Besitz von Óvár gehörte Bélye in Südtransdanubien und noch Teschen. Die vielen Gelegenheiten des breiten Spektrums wurden gut benützt. Die Wirtschaft stand immer auf mehr Beinen, neben dem Pflanzenbau und der Tierproduktion die Bearbeitung, die Verwertung der Produkte, aber auch das Metalbergwerk sicherte ein entscheidendes Einkommen. Albert Kasimir beauftragt Antonn Wittmann, im Einvernehmen seiner Gemahlin Maria Christine, "zum Zeichen ihrer Liebe für die Ungarische Nation", und natürlich zur Sicherung des Fachleutenwachstums seines eigenen Besitzes mit der Organisation einer Hochschule, in der inneren Burg, die Höhere Wirtschaftliche Schulinstitution. Der Stadt könnte mit diesen vielfachen Möglichkeiten leben. Aber fand sich auch einige Gegensätze! Die Herrschaft erhielt im Jahre 1770 ein Schwertrecht, wogegen sich die freie königliche Stadt vergebens sträubte und ihr behördliches Befugnis über die Stadt wurde nur am 10. Juni 1848 endgültig eingestellt.

Európai Örökség Napok Mosonmagyaróvár 2000. szeptember 30.

Franciaországban – "Történelmi emlékek nyitott napja" címen – 1984-ben indult mozgalom azzal a céllal, hogy az egyébként nem nyilvános helytörténeti értékek egyszer egy évben látogathatóak legyenek. E kezdeményezés nyomán azóta, s ma már az Europa Nostra koordinálásával Európa számos országában – 1992 óta Magyarországon is – minden év szeptemberének utolsó hétvégéjén megrendezik ilyen céllal a NYITOTT KAPUK NAPJÁT.

Városunkban – a Széchenyi Ferenc és Kós Károly díjjal kitüntetett Mosonmagyaróvári Városvédő Egyesület rendezésében 1995 óta – a Szent László téren álló Szent Gotthárd plébániatemplom altemploma várja ez alkalomból az érdeklődő helyi, hazai és külföldi látogatókat. Az altemplomban találhatók ugyanis – kettős fémkoporsóba zárva – **Habsburg Frigyes** főhercegnek és feleségének, **Croy Izabella** főherceggasszonynak a hamvai. Frigyes főherceg 1889-ben pozsonyi hadtestparancsnok, majd hadseregfőparancsnok, utóbb az osztrák-magyar hadsereg főparancsnoka, egyben a Monarchia egyik legnagyobb földbirtokosa volt. Birtokainak jelentős része – Trianon után – éppen Magyaróvár környékén maradt meg, s ezért a világháborút követően itt telepedett le és élt 16 esztendeig, 1936. decemberében bekövetkezett haláláig.

A nemes halottak örök nyughelye nem nyilvánosan látogatható, ezért Egyesületünk vállalta, hogy – a magyaróvári római katolikus plébániával együttműködve – az Európai Örökség Napok keretében minden év szeptemberében a NYITOTT KAPUK NAPJÁN lehetővé teszi e történelmi értékű emlékhely megtekintését. E rendezvényünk fővédnöke a főhercegi pár városunkban született és nyaranta itt gyermekeskedett unokája, a Féltoronyban élő Paul Waldbott von Bassenheim báró.

Természetesen, sok évtized után az altemplom renoválása is szükségessé vált, ezért a felújítás és a folyamatos karbantartás érdekében az "Alapítvány a Városért" közhasznú alapítvány évente közadakozást kezdeményez, hogy a hely szellemének megfelelő körülmények fogadják a kriptá látogatóit.

A kriptát 1934-ben – a város felajánlására – alakították át a Habsburg család temetkezési helyéül. A kéthajós térben – a szembenlévő bolthajtások alatt – a koporsók és az oltár található, az oldalfalakon két fehérmárvány epitáfium van. A lejárattól jobbra Szent Krisztina és Szent Augustus üvegkoporsóba zárt ereklyéi – melyeket 1776-ban a pápa elismerő ajándéku küldött Mária Krisztinának – kaptak helyet. A pápai adománylevelek az oldalfalon láthatók.

A látogató első pillantása egy rejtetten megvilágított, többszáz éves, festett barokk Krisztus-szoborra esik, melyet Szűcs László szobrászművész restaurált és 1998. szeptemberében került itt elhelyezésre.

A további felújítási munkálatok érdekében köszönjük, ha látogatása alkalmából adományával is támogatja ezen páratlan helytörténeti értékünk megővését, gondozását.

Tage des Europäischen Erbes Mosonmagyaróvár 30. September 2000

In Frankreich wurde mit dem Titel – "Tag der offenen Tür historischer Denkmäler" – im Jahre 1984 eine Bewegung gestartet, damit die ansonsten nicht öffentlichen ortsgeschichtlichen Denkmäler einmal im Jahr besichtigt werden können. Nach dieser Initiative wird – mit der Koordination von Europa Nostra – in zahlreichen Ländern Europas, seit 1992 auch in Ungarn, DER TAG DER OFFENEN TÜR jedes Jahr im September veranstaltet.

In unserer Stadt – seit 1995 in der Organisierung des mit dem "Széchényi Ferenc" und Koós Károly Preise ausgezeichneten Mosonmagyaróvárer Vereins für Stadtverschönerung – erwartet die Unterkirche der Sankt Gotthard Kirche am Szent László Platz zu diesem Anlaß die Ortsbewohner sowie die in- und ausländischen Besucher. Hier sind nämlich die sterblichen Überreste von Erzherzog Friedrich v. Habsburg und seiner Frau Isabella Croy in einem eisernen Doppelsarg zu finden.

Erzherzog Friedrich war im Jahre 1889 Kommandant des Preßburger Korps, später Oberbefehlshaber des Heeres, danach Feldherr des Österreich-Ungarischen Heeres, gleichzeitig einer der größten Gutsbesitzer der Monarchie. Der größte Teil seiner Güter lag – nach dem Friedensvertrag von Trianon – gerade hier in der Umgebung der Stadt, deshalb ließ er sich hier nieder und lebte noch 16 Jahre da bis zu seinem Tode im Dezember 1936.

Die ewige Grabstätte der adeligen Verstorbenen ist öffentlich nicht zu besichtigen, deshalb hat sich unser Verein – in Zusammenarbeit mit dem Magyaróvárer Römisch-Katholischen Pfarramt – entschlossen, im Rahmen der "Tage des Europäischen Kulturerbes" im September jeden Jahres am "Tag der Offenen Tür" die Besichtigung dieser Denkmäler zu ermöglichen. Der Schirmherr der Veranstaltung ist der in Magyaróvár geborene und hier als Kind viel Zeit verbrachte Enkelsohn des erzherzoglichen Ehepaares, der in Halbtum lebende Baron Paul Waldbott von Bassenheim.

Nach vielen Jahrzehnten hat sich natürlich auch eine Renovierung der Unterkirche als erforderlich erwiesen, deswegen regen der Mosonmagyaróvárer Verein für Stadtverschönerung und die "Stiftung für die Stadt" alljährlich eine öffentliche Sammlung an, damit die Besucher der Gruft von der dem Ort des Geistes entsprechenden Atmosphäre empfangen werden. Die Gruft war im Jahre 1934 – mit Zustimmung der Stadt – zur Ruhestätte der Habsburgfamilie umgestaltet worden. In dem zweischiffigen Raum – unter den Gewölben – sind die Särge und der Altar zu finden, an den Seitenwänden sind zwei Epitaphien aus weißem Marmor zu sehen. Rechts von dem Eingang bekamen die in einem Glassarg verschlossenen Reliquien der Heiligen Christine und des Heiligen Augustus einen Platz, die der Papst, Pius der VI., im Jahre 1776 Maria Christine als Geschenk geschickt hatte. Die päpstlichen Verleihungsdekrete befinden sich an den Seitenwänden. Der erste Blick des Besuchers fällt auf eine beleuchtete, über mehrere hundert Jahre alte barock Christusstatue, die auf das Ansuchen unseres Vereines von dem Bildhauer László Szűcs restauriert und im Jahre 1998 in der Gruft aufgestellt wurde.

Um diese Renovierung fortsetzen zu können, danken wir Ihnen, wenn Sie mit Ihren Spenden die Bewahrung und die Pflege dieser unübertroffenen ortsgeschichtlichen Werte unterstützen.

Mosonmagyaróvárer Verein für Stadtverschönerung

Graf Szechenyi Ferenc és Kós Károly díjjal kitüntetett

Mosonmagyaróvári Városvédő Egyesület

2000. májusi

TÁJÉKOZTATÓJA

66. szám

Megjelenik igény szerint a Huszár Gál Városi Könyvtár sokszorosításában, 400 pl.-ban. Szerk.: Dr. Nagyné Majoros Györgyi
***** Flesch Károly Kulturális Központ Mosonmagyaróvár, Engels Frigyes út 14. 15. ajtó *****
Egyesületi nap: kedden 15 és 19 óra között ...ugyanekkor telefon: 215-866

Közyűlésünk

Alapszabályunk szerint a KÖZGYŰLÉS határozatképességhez a tagság 51%-ának jelenlétére van szükség. Ez, mint "általában" a szavazással járó összejöveleteken, most sem volt meg. A meghirdetett közgyűlést az elnök Nagy Mihály alelnökünk berekesztette, majd "újat" összehíva kezdhettek hozzá az érdemi munkához. Szomorú kötelességének tett eleget alelnökünk, amikor az 5 év alatt elhunyt tagtársaink névsorát olvasta fel, amit a jelenlévők állva hallgattak meg.

Dr. Nagy György, az Egyesület elnöke számolt be az elmúlt 5 év eseményeiről előbb csak átfogóan, majd évekre bontva emelte ki a jelentősebb munkáinkat. Ezt követte a pénzügyi beszámoló, majd Dr. Szodfridt Gyula titkárunk adott számot az Egyesület taglétszámának alakulásáról. A beszámolókat a tagság egyhangú szavazással elfogadta, s – a város elhanyagolt tereivel, fasoraival és természetvédelmi területével kapcsolatos hozzászólások lényegével is kiegészítve – a következő határozatokat hozta: Az Elnökség

– törekedjék az Egyesület 15 év alatt elért eredményeit megtartani, lehetőség szerint továbbfejleszteni, s az Egyesület tagjai szervező tevékenységükkel járuljanak hozzá az egyesületi taglétszám gyarapításához és az egyesületi rendezvények nagyobb számú látogatottságához;

– apolja és erősítse egyesületi tevékenységünk eredményessége érdekében a városi Önkormányzattal, az Egyetemmel, városi egyesületekkel, intézményekkel, cégekkel, a Város- és Fehérvédők Szövetségével, illetve más hazai vagy külföldi szervezetekkel, szervezetekkel már eddig is kialakult jó kapcsolatait;

– javaslataival, kezdeményezéseivel hasson oda, hogy az Önkormányzat – az ország nyugati kapuját jelentő városunk szakszerű virágosításának és fásításának (zöldfelületgazdálkodásának) a megvalósítása és fenntartása érdekében – mielőbb állítson munkába a Polgármesteri Hivatalban (a városi főépítészhez hasonlóan) okleveles kertész-mérnököt városi főkertészként;

– igyekezzon mielőbb elérni, hogy az Egyesület tartós betétlen lévő vagyonát – a működési költségek biztonságos fedezése érdekében – egy millió forintba egészíthesse ki;

– az Önkormányzat támogatásával és az Egyetemmel történő együttműködés révén – mindent tegyen meg azért, hogy az augusztus 3-4-5-én megrendezendő városvédő Országos Találkozó sikeres legyen.

Az Alapszabály módosítására is sor került. A Közgyűlés megemelte azt a pénzüsszeget, ami felett az elnök, illetve az Elnökség a Közgyűlés megkérdezése nélkül rendelkezhet; 2001.-től az éves tagdíjat is. Ez aktív keresőknél 1000, egyébként 500 Ft/év. Az Egyesület célját és feladatait közérthetőbben kívánta megfogalmazni, ezért a következő szöveget fogadták el:

Az Egyesület célja a város építési és természeti, valamint helytörténeti értékei védelmének, fenntartásának, gyarapításának a kezdeményezése és támogatása részben az Egyesület vagyonából, részben tagjainak önzetlen munkája révén.

Most került első ízben sor az Egyesületünk által alapított KOVÁTS ISTVÁN EMLÉKEREM átadására. A Rajki László alkotta – a névadó portréjával díszített – érmet az Elnökség Lenzser Imre tagtársunknak ítélte, akinek nevében kedves felesége vette azt át, és szakmai munkásságának is követője. fia, Lenzser Péter mondott köszönő szavakat.

Az Emlékérem átadása

Schopf Márton, a Városszépítő Szakosztály vezetője a Kovács István Emlékérem Lenzser Imre részére történő adományozása alapjául szolgáló tényeket és érdemeiket – Elnökségünk nevében – a következőkben terjesztem elő:

Lenzser Imre városunk szülötte, már gyermekként megismerte a város épített környezetének szellemét, hisz a családban hagyománya volt az építő mesterségnek.

1955-1988 között a MÖFÉM gyár vállalati építész, ahol a rendezett fenntartásokat végzi. Az alkalmazotti viszony mellett az építész alkotói ambícióit magántervezőként folyamatosan gyakorolja, 1989-től pedig főállású tervező. Ezen tevékenységének magas színvonalát számos lakóház, kereskedelmi és szolgáltató épület őrzi, nemcsak városunkban. 1991-ben az "Év lakóháza" pályázaton megyei II. helyezést ért el. 1993-ban színvonalas tervezői tevékenysége elismeréseként felvették az Építész Kamarába.

Egyedülálló siker volt számára az 1996. évben a Kós Károly díj elnyerése. Ezt a magasszintű országos elismerést elsőként Ő kapta meg a város építészei közül.

Az új épületek tervezése mellett különös szeretettel foglalkozott a múlt értékeinek szakszerű megőrzésével is. Ezek: templomok, kápolnák rekonstrukciós tervezése, kivitelezése, művezetése; védett kastélyok, polgári épületek, intézmények rehabilitációja (rajkai Sthalenberg kastély, Lenau-ház); felméréseket, dokumentációkat készített a valamikori járás területén több, védelemre javasolt épületről.

Mint Egyesületünk alapító tagja, 1985-től a Városszépítő Szakosztály vezetője, aki megszervezi és irányítja a szakosztály munkáját. Az itt végzett tevékenységének eredménye sok, pusztulással fenyegetett köztéri emlék újabb időkre történő helyreállítása. Néhány példa főbb munkáiból: a zsidó temető épületeinek felújítása, a Római Kötár létesítése, a Habsburg kriptá, az Olasz kápolna és a Háromszög kápolna felújítása.

Nagy tisztelettel ápolta a város múltbéli építészeinek emlékét. Szorgos munkával gyűjtötte össze Jümmerspach Frigyes, az egykori uradalmi főépítész és a Gazdasági Akadémia professzora munkásságának írásos és tárgyi dokumentumait. Kezdeményezője és előadásával részese volt egyrészt annak az emlékülésnek, amit Egyesületünk Jümmerspach Frigyes halálának 100. évfordulója alkalmából rendezett, másrészt annak a kiadványnak, amit Egyesületünk ez alkalomból megjelentetett.

Allandó résztvevője volt a jövő városképét meghatározó városi fórumoknak. Aktív részvételével alakította az új rendezési terv megformálását.

Tragikus hirtelenséggel bekövetkezett halála szép alkotó pályát zárt le. Sok szép gondolata, elképzelése, gyűjtött, részben formába öntött anyaga megvalósításra, lezárásra vár, a Szakosztály tagjait további munkára serkenti.

Sorszám: KIE 01.

A
Mosonmagyaróvári Városvédő Egyesület
KOVÁCS ISTVÁN EMLÉKERMET

adományoz
LENZSER IMRE

Elnökségünk tagja, Egyesületünk alapító tagja részére

aki kiemelkedő és maradandó munkásságot folytatott Mosonmagyaróvár város szépítésének, épített és természeti, valamint helytörténeti értékeinek, hagyományainak megőrzésében, gyarapításában, fejlesztésében, és példamutatóan hozzájárult a város jó hírnevének terjesztéséhez, öregbítéséhez.

Mosonmagyaróvár, 2000. április 12.

(Handwritten signature)
(Dr. Nagy György)